

Ніклас Натт-о-Даґ

1793

Роман

*Переклав зі шведської
Володимир Криницький*

The cost of this translation
was defrayed by a subsidy
from the Swedish Arts Council,
gratefully acknowledged

KULTURRÅDET

ФАБУЛА
ВИДАВНИЦТВО

УДК 82-312.4
НЗЗ

ФАБУЛА
ВИДАВНИЦТВО

Оригінальна назва роману: 1793
Published by agreement with Salomonsson Agency

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopy, recording, or any information storage and retrieval system, without permission in writing from the publisher.

Усі права збережено. Жодна частина цієї книжки не може бути відтворена або передана в будь-якій формі або будь-якими засобами, електронними чи механічними, включаючи фотокопію, запис чи будь-яку систему зберігання та пошуку інформації, без письмового дозволу власників авторських прав.

Натт-о-Даг Ніклас

НЗЗ 1793. Роман / Пер. зі швед. В. Криницький. — Харків : Вид-во «Ранок» : «Фабула», 2019. — 400 с.

ISBN 978-617-09-5941-6

Восени 1793 року в загідженому озері Фатбурені, куди вода змиває сміття з усього Седермальму, знаходять спотворений труп. Розслідувати справу таємничого покійника береться Сесіл Вінге, колишній прокурор, який уже не раз допомагав поліції Стокгольма розкривати злочини. От тільки здоров'я його щодень гіршає, і схоже на те, що справа буде його лебединою піснею. Часу залишається обмаль, а прийдешня зима обіцяє бути найскладнішою за останні десятиліття.

Розкриваючи історії чотирьох дійових осіб роману, Ніклас Натт-о-Даг показує читачеві розкіш і занепад післягуставіанської доби, торжество плотських бажань і кривавих злочинів, лиха й відчаю — але також і сподівань та прагнення змін, що заклали підвалини сучасного шведського суспільства.

УДК 82-312.4

ISBN 978-617-09-5941-6

Copyright © Niklas Natt och Dag 2017
© В. Криницький, пер. зі швед., 2019
© «Фабула», макет, 2019
© Видавництво «Ранок», 2019

Лукавство породжує лукавство,
наси́льство породжує наси́льство.

Томас Турі́льд, 1793

Перша частина

Привид Індевету

Осінь 1793 року

Нас тут усіх охопив сильний страх. Тисячами ширяться чутки, одна незбагненніша від іншої. Зрозуміти щось достеменно неможливо, бо кожен оповідач розказує по-своєму, і здається мені, що всі вони — трохи поети. Жорстокість злочину здається надто нечуваною, тож я не уявляю, що про все це думати.

Карл Густав Леопольд, 1793

Мікель Каргель бовтається в холодній воді. Правою рукою він тримає за комір Югана Єльма. У бідолахи з рота виступає кривава піна. Його шинель набрякла від крові і солоної води, і коли хвиля вириває товариша з Мікелевої руки, він кричить, але з горла виривається лише стогін. Єльм стрімко падає у глибину. Мікель опускає голову у воду і проводжає тіло поглядом. Його гарячкові думки уявляють щось інше, глибше, приховане від найгострішого зору. Тисячі скалічених моряків наближаються до воріт пекла. Ангел смерті прикриває їх своїми крилами, і щелепи його кістлявого черепа кривляться у глузливій посмішці.

1.

— **А**гов! Мікелю! Пальте¹! Прокинься!

Кардель повільно приходив до тями від енергійних штурханів. Одразу прокинувся й біль у колишній лівій руці. На її місці зараз дерев'яна, вирізана з бука. Протез має спеціальну виїмку для кукси, прив'язаний до ліктя ремінцями. Вони боляче вриваються в шкіру. Мав би вже запам'ятати, що протез треба відв'язати чи хоч послабити зав'язки, перш ніж набратися до безпам'яті.

Кардель розплющує очі. Найперше він бачить заляпаний стіл. Доводиться докласти значних зусиль, щоб підняти голову — щока приклеїлася до стільниці. Зрештою йому вдалося випрямитися, але на столі залишилася перука. Вилаявшись, Мікель віддер її, витер брудну щоку й сховав перуку під камзол. Капелюх зім'ятий валяється на підлозі. Абияк Кардель вирівнює головний убір і натягає на голову по самі вуха.

Пам'ять поволі поверталася. Він заснув у трактирі «Гамбург», нажлуктившись по зав'язку. Краєм ока побачив ще кількох таких самих відвідувачів, яких власник підвалу вважав достатньо багатими, щоб не викинути в канаву, а залишити на лавках і під столами, де вони зустрічали ранок, а потім плелися додому слухати докори розлючених дружин. Але це не про Карделя. Він каліка й живе сам, тож увесь час — лише його власний.

¹ Пальт — шведська страва. Також так називали службовців сепарат-варти — одного з підрозділів служби правопорядку, які мали вилучувати й доправляти до суду та в'язниці злодюжок, жебраків і повій. (Тут і далі — прим. перекладача.)

— Мікелю, треба йти! Знайшли труп у Фатбурені!

Карделя розбудили двоє малолітніх безхатків. Обличчя здавалися знайомими, але згадати імен він не міг. За ними стоїть Багген, повнотілий кавалер господині пані Норстрем. Червонопикий і заспаний, він став між дітьми й гордістю закладу — колекцією різьблених склянок і келихів, яку завжди тримали замкненою в синій шафі.

У «Гамбургу» дозволяли випити останню чарку засудженим на страту, коли везли їх до Сканстулла на шибеницю. На склянці, з якої пив засуджений, вирізали його ім'я, дату, і замикали трофей у шафі з іншими.

Випити з такої склянки можна будь-кому, але під пильним наглядом і за окрему доплату, розмір якої залежить від слави засудженого. Вважалося, що це приносить удачу. Мікель так і не зрозумів чому.

Кардель протер очі й збагнув, що він досі п'яний. Губи і язик не хотіли слухатися.

— Чого вам у дідька?

Відповіла старшенька, дівчинка. Хлопчик із заячою губою — без сумніву, її брат, надто вже схожі між собою. Малий скривився від Карделевого перегару й заховався за спиною сестри.

— Там труп у воді, просто біля берега.

У її голосі зринали жах і збуджене хвилювання. Кардель відчув, що вени на лобі ось-ось луснуть від спроб хоч якось зібрати докупи свої думки.

— Так а я тут до чого?

— Будь ласка, Мікелю. Там нікого немає, а ми знали, що ти тут.

Кардель потер скроні, марно сподіваючись на полегшення...

Над Седермальмом ледь-ледь сіріло. Нічна пітьма висіла в повітрі, сонце ще не визирнуло над Сіклою і Данвікеном. Спотикаючись, Кардель вибрів з «Гамбургу» і посунув слідом за дітьми порожньою вулицею Боргместареґатан. Він неуважно слухав розповідь про те, як бичок хотів напиться води з Фатбурену і переляканий тікав у Данто.

— Оте вдарилося об його морду й перевернулося...

Ближче до озера тротуар закінчився і почалася багнука. Востаннє Кардель був на березі Фатбурену доволі давно, але відтоді тут нічого не змінилося. Уже багато років міська влада збиралася очистити берег, побудувати причали й містки, але так нічого з цього й не вийшло. Та й не дивно — і держава, і місто балансували на межі катастрофи. Кому й знати, як не йому — він сам постійно шукав підробітки, брався за будь-яку роботу, адже мізерної платні ні на що не вистачало. Подвір'я навколо озера перетворилися на невеличкі мануфактури. Усі вони викидали свої відходи в озеро, а дерев'яні ящики для сміття були переповнені й на них уже ніхто не звертав уваги. Кардель гучно вилаявся, коли черевик різко поїхав масною багнукою, і йому довелося несамовито махати здоровою рукою, щоб зберегти рівновагу.

— Ваш бичок, мабуть, злякався своєї дохлої родички. М'ясники, сволота, усе викидають просто у воду. Розбудили мене через гнилу тушу...

— Ми бачили обличчя у воді, людське обличчя.

Хвилі Фатбурену розбивалися об берег, залишаючи після себе жовтувату піну. Діти не збрехали, неподалік від берега у воді справді щось плавало. Перша думка, яка з'явилася у Карделя, — надто маленьке для людського тіла.

— Падаль, як я і казав. Дохла худобина.

Але дівчинка стояла на своєму, та ще й братик кивав на кожне її слово. Зрештою Кардель здався.

— Я п'яний. Зрозуміли? У дим. Як чіп. Згадайте про це, коли вас питатимуть, навіщо ви обманом змусили вартового купатися у Фатбурені і чому таких чортів отримали від нього, коли він знову виліз на берег.

Однією рукою ледве-ледве зняв плащ. З-за пазухи в мокру глину випала перука, про яку він геть забув. Байдуже. Обійшлося це нещастя всього в кілька рунстюкке¹, та і з моди перуки вже виходять, Кардель надявав її лише для солідності, розраховуючи, що ветеранові війни в перуці хтось захоче налити чарочку. Мікель глянув угору. Високо в небі над Орстафіордом догорали останні зорі. Він заплющив очі, щоб зберегти це відчуття краси, і правою ногою ступив у воду.

Одразу майже по коліно вгруз у мульке дно озера. Вода залила чобіт. Намагаючись втриматися на ногах, Кардель ступив уперед. Чобіт залишився в намулі. Підгрибаючи рукою, він повільно пішов далі.

Вода між пальцями ніби аж в'язка від усього того непотребу, який навіть жителі нетрів Седермальму вирішили викинути.

Сп'яніння завадило йому правильно оцінити ситуацію. У животі з'явилось зрадливе відчуття паніки, коли на наступному кроці він не намацав під ногами дна. Це болото глибше, ніж йому здавалося. Зразу спливали спогади про битву біля Свенсксунда три роки тому, жахливі чорторії і нищівний розгром.

Він обхопив труп, щоб якимось втриматися на воді. Спершу подумав, що таки не помилився, це не людина. Найпевніше, помічники м'ясника викинули протухлу тушу в озеро, а гнилісні гази винесли її на поверхню. Але, перевернувши тіло, він побачив обличчя.

Навіть не згнило ще, тільки очниці порожні. Губи розбиті, жодного цілого зуба не залишилося. Можна навіть

¹ Дрібна монета.

розрізнити колір волосся — ранкові сутінки й брудна вода Фатбурену дуже спотворювали відтінок, але воно безумовно було світле. Кардель судорожно вдихнув, пірнув під воду й мало не захлинувся.

Відкашлявшись, він кілька хвилин нерухомо полежав на воді, тримаючись за мертве тіло. Намагався роздивитися риси обличчя. Діти на березі нічого не почули — мовчки стоять, чекають його повернення. Він перевернувся у воді й поплив до берега.

Витягти тіло на слизький берег, де вода вже його не підтримувала, виявилось нелегко. Кардель перевернувся на спину й відштовхувався обома ногами, тягнучи тіло за ганчір'я, що залишилося від одягу. Дітлахи зовсім не допомагали, навпаки, відійшли й затисли пальцями носи. Вибравшись на берег, Кардель довго відпльовувався.

— Біжіть до Слюссену, приведіть сосисок¹!

Діти навіть не думали виконувати розпорядження, лише трішки відійшли, щоб Кардель до них не дотягся. Побігли ж, тільки коли Мікель махнув на них кулаком:

— Біжіть на пост і приведіть хоч одного бісового вартового, чорти вас забрали б!

Коли їхні маленькі ноги достатньо відбігли, Кардель нагнувся і виблював. Тиша повисла над берегом, і серед цієї німої самотності Мікель відчув, як крижані обійми виштовхують повітря з легень і не дають знову вдихнути. Серце гупає дедалі швидше, кров надимає вени, і все його ество охоплює страх. Він дуже добре знає, що буде далі. Ось із темряви випливає рука, якої він більше не має. І кожна частинка його тіла відчуває, що вона є, вона повернулася, і вона болить, ніби дикий звір залізною щелепою гризе її з м'ясом і кістками.

¹ Сосиски — прізвисько міської варті Стокгольма в XVII–XVIII століттях.

У паніці він розв'язує шкіряні ремінці, відкидає дерев'янку в глину, хапається правою рукою за куксу, мгне її, намагається пересвідчитися, що вона не може боліти, руки більше немає, і рана, яка нібито болить, давно загоїлася.

Напад триває не більше хвилини. Нарешті він знову може вдихнути, спершу короткий вдих, далі глибше, дихання вирівнюється і заспокоюється. Страх розчиняється, навколишній світ набуває знайомих обрисів. Раптові напади паніки почалися в нього три роки тому, коли він повернувся на сушу, втративши руку й друга. Давно це було. Він думав, що знайшов спосіб забути про ці жахи. Випивка. Бійки.

Кардель роззирнувся, але навкруги нікого. Лише він і спотворений труп. Мікель міцно притиснув обрубок руки до грудей і повільно гойдався вперед-назад...

Не помітив, як довго чекав міської варти. Тихо сидів на березі, дивлячись в одну точку. Мокрий одяг холодив, але Карделя досі гріло випите напередодні. Нарешті прийшли вартові — двоє чоловіків у синіх камзолах і білих штанах, на плечах теліпалися мушкети з примкнутими багнетами. Обоє помітно п'яні. За це карали, але нікого покарання не зупиняло. Одного Мікель навіть знав на ім'я. Хто не має багато грошей, завжди шукає нагоди залити вином свої біди, а в трактирах хочеш чи не хочеш — все одно зустрінешся.

— Та це ж Мікель Кардель вийшов покупатися в міському нужнику! Ти, може, шукаєш щось цінне, що кілька днів тому ковтнув, а потім не встиг вчасно підставити горщик? Чи дописуєш рапорт про зниклу повію, яка втонула в озері?

— Стули пельку, Сульбергу. Може, від мене і смердить лайном, а от від тебе — сивухою. Тобі не завадить

пройтися берегом і прополоскати рот, перш ніж будити капрала.

Кардель підвівся і випростав спину. Показав на тіло поруч із собою:

— Ось.

Калле Сульберг підійшов ближче до трупа й відсахнувся:

— Фу, чорт!

— Ага. Думаю, найкраще буде, якщо один залишиться тут з трупом, а другий хай біжить на Слоттсбакен і приведе сюди констебля.

Кардель узяв камзол і загорнув у нього свій дерев'яний протез. Зібрався вже йти, але згадав про чобіт, що залишився в мулі на дні. Поклав згорток, вилаявся і невпевненими кроками пішов до води. З усією гідністю, на яку був здатен. Чобіт знайшов швидко, але витягти його з багна було непросто.

Вартові потягли соломинку, довша дісталась Сульбергу — він уже піднімається схилом до міста. Його напарник сидить мовчки, ні слова, ні посмішки. Очевидно, йому страшно залишатися сам на сам із трупом. Кардель кивнув йому й пішов до свого двоюрідного брата, що живе неподалік. Мікель сподівався в нього помитися. Може, навіть із милом.

2.

На секретері лежить аркуш паперу з акуратно накресленою сіткою. Сесіл Вінґе кладе на стільницю перед собою годинник, відщіпає ланцюжок і підсуває ближче мерехтливу воскову свічку. Поряд лежать викрутки, пінцет, плоскогубці. Він піднімає руки, розставляє пальці. Абсолютно не тремтять.

Дуже обережно він починає роботу. Знімає скло, виймає шпильку, яка тримає стрілочку, знімає їх із циферблата й кладе кожну на свою клітинку аркуша. Знімає циферблат. Робить усе акуратно, щоб не пошкодити жодної деталі. Одне за одним повільно знімає зубчаті коліщатка й так само кладе кожне на свою клітинку. Звільнена зі своєї в'язниці пружина розпускається в широку спіраль. Під нею бігунок. Далі анкерний механізм. Малесенькими, як голочки, викрутками викручує мініатюрні гвинтики.

Поки власний годинник розібраний, про плин часу Вінґе нагадують церковні дзигарі — над Ладугорсландом розноситься дзвін зі Святої Елеонори, від Солоного озера долинають передзвони Святої Катаріни. Час летить.

Повністю розібравши годинник, він починає складати його — виконує всі операції у зворотному порядку. Кожну деталь, кожен гвинтик на своє місце. Його тонкі пальці зводить судом, він знову й знову має зупинятися, щоб дати м'язам і суглобам перепочити. Він стискає і розтискає кулаки, тре долоні одна об одну, простягає руки до колін. Від незручної пози болять стегна, біль

переходить вище й стає кілком у спині, змушуючи постійно соватися на стільці, щоб трохи розім'ятися.

Ось нарешті й стрілки на своєму місці. Він вставляє в отвір крихітний ключик, повертає і відчуває опір пружини — саме такий, як має бути. Заводить до кінця, й одразу лунає знайоме цокання. У голові вже всоте за це літо зринає та сама думка: ось як має працювати світ. Раціонально й передбачувано, щоб кожне коліщатко мало своє місце і рух його можна було точно розрахувати.

Але це відчуття впевненості швидкоплинне. Воно стрімко покидає Вінґе, і навколишній світ, що на кілька секунд зупинився був, знову оточує його. Думки починають плутатися. Він кладе палець на зап'ясток і лічить удари серця, поки секундна стрілка оббігає циферблат з іменним знаком годинникаря: Бюрлінґ, Стокгольм. Сто сорок ударів на хвилину. Викрутки й пінцети розкладені на свої місця, і він готовий повторити весь процес ще раз, але розуміє, що час обідати, а тут і служниця стукає у двері й кличе до столу.

На столі зі скатертиною уже стоїть супниця з синім візерунком. Господар, мотузник Улоф Роселіус, схилив голову, швидко бурмоче молитву й береться за кришку супниці. Випускає гарячу кришку, люто лається і дмухає на опечені пальці.

Сесіл Вінґе сидить праворуч від мотузника і вдає, що його дуже цікавлять тіні, які відкидає свічка. Служниця кидається на допомогу з рушником, а запах вареної ріпи і м'яса розгладжує зморшки на лобі господаря. За сімдесят років життя геть вибілило його чуприну й бороду. Він і сидів, згорбившись. Роселіуса в місті знають як праведного чоловіка, що багато років утримує притулок для бідних при церкві Святої Елеонори й щедро жертвує на це гроші зі свого статку — колись доволі чималого,

треба сказати, бо дав йому змогу купити садибу графа Спенса на краю Ладугорсланда. От тільки старість його затьмарена невдалою обгородкою — придбанням лісопилки у Вестерботтені, до якої він вдався разом зі своїм сусідом Екманом, великим чиновником фінансової палати. Вінге здавалося, що після стількох років добродійної діяльності Роселіус тепер відчував образу на весь світ. І ця похмура кривда висіла над усім будинком.

Вінге винаймає у Роселіуса кімнату, і його присутність ніяк не допомагає, навпаки — нагадує господареві про скруту. Сьогодні ж мотузник здається ще більш пригніченим, ніж зазвичай, і кожную ложку супу супроводжує гірким зітханням. Коли в мисці залишається супу на самому денці, відсуває її від себе, кладе ложку й прокашлюється.

— Зараз важко давати поради молоді... Для вас жодних авторитетів не існує... Але я таки дещо скажу тобі, Сесіле, і ти, будь ласка, послухай. Я хочу для тебе лише найкращого.

Роселіус глибоко вдихає, перш ніж вести далі.

— Те, що ти робиш, суперечить природі. Чоловік має бути зі своєю дружиною. Хіба ти не присягався їй, що в радості і горі?.. Повертайся до неї.

Кров ударила в голову, і бліде обличчя Вінге зашарілося. Він сам здивувався такій емоційній реакції. Не можна дозволяти почуттям брати гору над розумом. Він глибоко вдихнув. У вухах глухо гупає серце. Треба зосередитися, опанувати себе. Він має щось відповісти. Вінге знає, що вік анітрохи не позначився на розумі й кмітливості Роселіуса, завдяки яким він став головним у своїй гільдії. Він майже чує, які думки снують за його зморшкуватим лобом. Напруженість між ними зростає, але так само швидко і спадає. Старий зітхає, відкидається на спинку стільця і піднімає руки в примирливому жесті.

— Ми багато з тобою разом пережили. Ти начитаний, кмітливий. І я знаю, що ти не лиходій якийсь, а зовсім навпаки. Але всі ці новітні ідеї засліпили тебе, Сесіле. Ти думаєш, що все можна вирішити силою думки. Це не так. Почуття так не працюють. Повертайся до дружини, заради вас обох. Якщо ти їй щось зробив — перепроси.

— Я роблю це для її добра. Я добре все обдумав.

Ці слова навіть для самого Сесіла пролунали як дитяче виправдання.

— Сесіле, не знаю, чого ти хотів досягнути, але вишло інакше.

Вінґе ніяк не міг втамувати тремтіння. Йому довелося покласти ложку на стіл, щоб ніхто не помітив. На превеликий жаль, голос теж не слухався і слова пролунали радше як шепіт:

— Так уже склалося.

Роселіус відповів уже значно м'якше, ніж раніше:

— Я бачив її сьогодні, Сесіле, твою дружину. На рибному базарі біля Каттґавет. Вона вагітна. Живіт уже не сховаєш.

Вінґе здригнувся всім тілом і зазирнув мотузнику у вічі:

— Вона була сама?

Роселіус кивнув і простягнув руку, щоб покласти на Сесілову долоню, але той швиденько пересунув її так, щоб старий не дістав. Він зробив це якимось інстинктивно, і сам здивувався.

Вінґе заплющує очі, щоб опанувати себе. Він опиняється у своїй внутрішній бібліотеці, між довгих мовчазних полиць із книжками. Бере том Овідія, розгортає навмання і читає: *Omnia mutantur, nihil inherit*. Усе змінюється, нічого не зникає. Ось у чому рівновага, якої він шукав.

Коли він розплющує очі, у погляді вже немає і сліду хвилювання. Сесіл вгамовує тремтіння в руках, підкреслено спокійно кладе ложку, відсуває стілець і підводиться.

— Дякую за суп і турботу, але, думаю, відтепер я в чергатику у своїй кімнаті.

Ідучи до виходу, чує голос мотузника:

— Якщо в думках у нас одне, а реальність зовсім інша, значить, думки хибні. Невже ти зі своєю класичною освітою цього не розумієш?

Вінге нічого не відповів, просто вдавав, що відійшов надто далеко й не почув цих слів.

Сесіл, похитуючись, вийшов з їдальні до передпокою і пішов сходами нагору — до кімнати, яку він винаймає у мотузника з початку літа. Знову перехопило подих і бракує повітря. Вінге зупинився і трохи постояв, щоб віддихатися.

За вікном на подвір'ї маєтку панує тиша. Сонце вже опустилося. На схилі вниз до Солоного озера розкинувся сад. Між віттям фруктових дерев пробивається світло з Шеппгольмена, де моряки квапляться закінчити сьогоднішню роботу, нетерпляче очікуючи відпочинку. Ще далі бовваніє дзвіниця Святої Катаріни. Повіває легкий вечірній бриз.

Кожен день місто ніби вдихає повітря з моря, а ввечері видихає, і тоді вітер повертає навпаки, з суші в море. Куркан, старий вітряк, рипить і двигтить, ніби протестує проти канатів, якими прив'язали його крила. Ген вдалині й побратими його незримо відповідають лише їм відомою мовою.

Обличчя Вінге відбилось у шибці. Йому ще немає і тридцяти. Темне волосся, зібране у хвіст і перев'язане стрічкою, різко контрастує з блідим обличчям. Шия обмотана шарфом.

Зараз уже не видно, де закінчується обрій і починається небо. На небі виблиснули перші зорі. Світ... Так багато темряви, так мало світла. У верхньому куті вікна він помічає яскравий слід — зоря падає. Коли він був малий, часто казали, що треба загадувати бажання, поки зоря падає. Він уже давно не звертає уваги на забобони, а от бажання все загадує...

Унизу між липами Сесіл помічає вогник ліхтаря, хоч він нікого й не чекає. Хтось вигукує його ім'я. Вінге накидає плащ і сходить вниз. Там його зустрічають служниця Роселіуса і якийсь коротун. Зігнувшись і впершись руками в коліна, він намагається відсапатися. Служниця віддає ліхтар до рук Вінге:

— До вас відвідувач, пане. Я б його не пускала до будинку.

Вона різко розвертається і йде досередини, хитаючи головою від обурення. Прибулець, виявляється, не старий, зовсім хлопчик, безбородий і безвусий.

— Ну?

— Це ви той Вінге, який ходить в Інбетук?

— Будинок поліцейського управління називається Індебету, і не інакше. Але я Сесіл Вінге, це так.

Хлопчак недовірливо поглянув на нього з-під неминої чуприни.

— На Слоттсбакені обіцяли винагороду тому, хто перший добіжить...

— Он як?

Хлопчина заправив чуба під шапку.

— Я прибіг швидше за всіх. Тепер у боці коле і присмак крові в роті, та ще й доведеться спати в мокрому одязі. Я хочу монету за інформацію!

Малий сказав, і аж сам завмер від власної зухвалості. Вінге строго глянув на нього:

— Ти ж сказав, що вас таких кілька. Я просто почекаю інших, потім поторгуюся.

Вінґе почув, як хлопчина аж скрипнув зубами, проклинаючи свій довгий язик. Сесіл вийняв гаманець, вибрав потрібну монету й підніс до очей хлопчика, тримаючи великим і вказівним пальцями.

— Але ти щасливчик. Я не дуже люблю чекати.

Малий розсміявся. У нього бракує обох передніх зубів, і через широку щілину на губу стікає цівка слини.

— Поліцмейстер хоче негайно бачити пана на Іксмедсгрєнден.

Вінґе киває ніби сам до себе й простягає руку з монетою. Хлопчина підступає на кілька кроків, хапає свою винагороду, різко розвертається і зривається бігти. Перескакуючи низенький кам'яний паркан, мало не падає. Вінґе кричить услід:

— Тільки ж витрать на хліб, а не на сивуху!

Малий зупиняється, опускає штани, показуючи Вінґе зад, гучно ляскає по голій сідниці й кричить через плече:

— Ще кілька таких доручень, і я буду достатньо багатий, щоб не вибирати між хлібом і випивкою!

Він тріумфально регоче й вистрибом біжить у напрямку Ладугорсланду. Тіні поглинають його фігуру й залишають Сесіла Вінґе наодинці з думками про зорю, що впала...

Уже кілька місяців поліцмейстерові Югану Густаву Нурліну обіцяли відповідне посаді помешкання, але далі обіцянок не йшло. Він так і жив із сім'єю у старій квартирі за кілька кварталів від біржі.

Було вже далеко за північ, коли Вінґе нарешті піднявся на третій поверх поліцмейстерового будинку і тепер намагався віддихатися. Він добре чув, що інші візитери розбудили не тільки начальника поліції, а й усіх його

рідних. У якійсь із кімнат жінка намагалася заспокоїти налякану дитину. Нурлін зустрів його в передпокої — без перуки, у формених штанях і камзолі, з-під якого визирала нічна сорочка.

— Сесіле, дякую, що прийшов так швидко, незважаючи на пізню годину.

Нурлін жестом показав на стілець біля груби, Вінге кивнув і сів.

— Катаріна поставила каву, скоро має бути готова.

Поліцмейстер збентежено сідає на стілець навпроти й прокашлюється, ніби це має допомогти йому озвучити мету цієї зустрічі.

— Сесіле, недавно з Фатбурену в Седермальмі витягли труп. Якись дітлахи притягли туди п'яного пальта, і той витяг мерця з води. Труп у такому стані... Чоловік, який мені це розповідав, десять років у міській варті, за цей час бачив найгірше, що може людина зробити іншій людині, а все одно так його трусило, ніби ось-ось його виверне. Навіть не зайшов далі порогу.

— Наскільки я знаю міську варту, у нього це могло бути від сивухи, а не від побаченого.

Від цього напівжарту ніхто не засміявся, а Вінге втомлено потер очі.

— Югане Густаве, коли ми востаннє співпрацювали, домовилися, що на цьому все. Я весь рік допомагав поліції, але ти сам знаєш, мені треба подбати і про свої справи.

Нурлін підвівся, приніс із сусідньої кімнати чайник і налив у два горнятка гарячої кави.

— Я тобі надзвичайно вдячний, Сесіле, не уявляєш як. Не можу згадати жодної справи, де ти не перевершив би мої очікування. Зважаючи на те, як завдяки тобі покращилися результати роботи поліції за цей час, комусь могло б здатися, що ти робиш мені велику послу-

гу. Але скажи чесно, Сесіле, хіба це не я тобі роблю послугу?

Нурлін через стіл намагався зловити погляд Вінґе. Відпивши ковток кави, начальник поліції відставив горнячко.

— Колись ми були молоді, Сесіле, тільки закінчили студії права й мріяли прославитись у суді. Ти завжди був найбільшим ідеалістом серед нас, тримався своїх переконань і був готовий заради них на все. Мене життя скрутило, а ти мало змінився відтоді. Моя здатність до компромісів привела мене на посаду начальника поліції. На перший погляд, ми начебто антагоністи, але послухай: як часто ми мали нагоду й можливість виправити щось неправильне? Лише деякі з тих справ, що ти розслідував, справді заслуговували твоєї уваги. Фальшивомонетники, що навіть писати не вміють, вбивці, які навіть не змивають крові своїх убитих дружин з сокир чи молотків, гвалтівники, розбійники, яких засліпила лють і пияцтво. Але тут — щось зовсім інше, таке, чого ні ти, ні я раніше не бачили. Якби я знав когось іншого, кому міг би довірити таку важливу справу — звернувся б до нього. Але немає! А вулицями вільно ходить чудовисько в людській подобі. Труп віднесли до Маріїнської церкви. Зроби це для мене, і більше я тебе ніколи ні про що не проситиму.

Вінґе глянув у вічі Нурліну, і цього разу вже поліцейський не витримав і відвів очі.

3.

Помившись біля колодязя, у позиченій у родича сорочці Кардель спустився з Кварнбергет і виплюнув у стічний жолоб тютюнову жуйку. За рядочком білих будівель, що ніби висіли в тумані з Гульфйорду, проглядає місто на острові, перед ним острівець Ріддаргольмен, а разом вони утворюють загадкового чорного велетня, що здіймається над Мелареном, лише де-не-де освітленого миготливими вогниками.

Не встиг Мікель ступити й кількох кроків, як побачив чоловіка зі слідами віспи на обличчі. Той прямував у бік греблі Полхен. На шиї в нього висів на ланцюжку срібний жетон поліцейського.

— Вибач, ти не знаєш, що з трупом із Фатбурену? Я Кардель, це я витяг його кілька годин тому.

— А, чув про це. Ти ж палът? Він зараз у трупарні в церкві Святої Марії. Ох, дідько... Ніколи не бачив нічого огиднішого. У вас була така перша зустріч, що мені й не замакітрилося б ще раз на це дивитися. Ну, ти знаєш, де труп, далі твоя справа. Мені ще треба занести до світанку рапорт у відділок.

Попрощалися, і Кардель попід пагорбом рушив розкислою глиною вулиці Кварнгрєнд. Досить скоро він уже стояв під церковними стінами.

Церква Святої Марії — така ж каліка, як і Кардель. У рік його народження іскра з пекарні розпалила страшну пожежу, що проковтнула й перетворила на попіл двадцять кварталів. Збудована Тессіном дзвіниця тоді

провалила гіпсове склепіння церкви. Минуло вже тридцять років відтоді, а на вежі досі немає шпилья.

По той бік хвіртки — цвинтар. Карделю здалося, що в цій тиші мерці з могил спостерігають за ним. Аж тут тишу порушив якийсь звук. Спершу в темряві він навіть не зрозумів, що то за звук, не добрав, що звук має людську природу. Схоже було на гавкання собаки десь під землею. Аж потім Кардель помітив на стежці, що йшла через церковне подвір'я, якусь фігуру, і збагнув, що то людина кашляє в хустинку.

Кардель непевно застиг, не знаючи, що робити далі. Незнайомець подолав напад кашлю і повернувся до Мікеля. За спиною чоловіка світилося вікно, і Кардель бачив лише силует, тоді як його освітило повністю.

Незнайомець заговорив, спершу тихо, майже пошепки, але з кожним словом все гучніше.

— То це ви знайшли мерця. Кардель.

Кардель безмовно кивнув, вирішивши спершу подивитися, куди далі поведе ця неочікувана розмова.

— Поліцейський не зміг мені сказати вашого повного імені. Точно ж не Кардель.

Мікель поволі стягнув промоклого капелюха з голови й уклонився.

— Хай би краще було так. Жан-Мішель Кардель, якщо ваша ласка. Побачивши свого первістка, мій тато, мабуть, не тямився від амбіцій і надій. Як бачите, нічого з того вже не залишилося. Усі зуть мене Мікель.

— Скромність — теж чеснота. Якщо ваш батько цього не розгледів, це його хиба.

Незнайомець ступив кілька кроків і став так, щоб освітило і його обличчя.

— Мене звати Сесіл Вінге.

Кардель швидко зміряв його поглядом і зазначив, що він молодший, ніж здавалося з голосу. Одяг охайний, хоч і ста-

ромодний. Чорний камзол, звужений на талії, з високим коміром. Жилет з майстерно вишитим візерунком. Чорні оксамитові штани з пряжками на колінах. Біла краватка. Довге смолисто-чорне волосся зібране ззаду червоною стрічкою. Обличчя страшенно бліде, ніби аж світиться.

Вінґе високий і худий, неприродно худий. Кардель абсолютно не такий. Він з тих чоловіків, яких можна зустріти скрізь на вулицях Стокгольма, які зарано розпрощалися з молодістю, пережили голод і клопіт, втратили здоров'я. Мікель удвічі ширший у плечах за Вінґе, повійському грубий, масивний торс випирає з-під одягу, ноги схожі на колони. Вуха витерпіли стільки ударів, що хрящі вже ніби закам'яніли.

Кардель зніяковіло закашлявся під уважним Сесіловим поглядом. Чомусь склалося враження, ніби той огледів його з голови до п'ят — а між тим Вінґе навіть не поворухнув головою. Кардель інстинктивно повернувся ліворуч, щоб приховати свою ваду.

Здавалося, Вінґе ця незручна мовчанка анітрохи не бентежить. А от Кардель почувався неприємно і конче мав щось сказати.

— Я там на пагорбі зустрів поліцейського. Ви теж працюєте в Индебету, в поліцейському управлінні?

— І так, і ні. Можна сказати, що я позаштатний співробітник. Мене сюди послав поліцмейстер. А ти, Жане-Мішелю? Що тебе привело до трупарні Святої Марії Магдалини цієї ранньої пори? Я сказав би, що вчора ти достатньо зробив для покійного.

Кардель сплюнув уявну тютюнову жуйку під ноги, щоб виграти собі трохи часу, бо розумів, що ніякої притомної відповіді він не має.

— Гаманець загубив. Подумав, що він міг зачепитися за тіло, коли я тягнув його на сухе. Грошей не багато, але все одно варто було пройтися, що як...

Вінге трохи помовчав, перш ніж відповісти.

— Я теж прийшов оглянути труп. За ці кілька годин його, певно, вже помили. Зараз іду поговорити з гробарем. Ходімо зі мною, Жане-Мішелю, побачимо, чи знайдеться твій гаман.

Постукали у двері гробаревого помешкання — однієї з хатинок під церковною стіною. Той відчинив. Старий, низенький, ноги криві, згорблений, на спині з одного боку горб. Говорить з німецьким акцентом.

— Пан Вінге?

— Так.

— Мене звати Дітер Швальбе. Ви прийшли через покійника? Маєте ще трохи часу. Перед вранішньою службою священник його поховає.

— Покажи нам, куди йти.

— Зараз.

Швальбе сірником запалив дві лампи. Доглянута кицька на столі полизала лапу, почухала за вухом. Швальбе подав одну лампу Карделеві, зачинив за собою двері й пішов попереду гостей до низької будівлі на іншому боці цвинтаря.

Перш ніж відчинити двері, Швальбе підніс пальці до рота й коротко свиснув.

— Щурі. Краще я налякаю їх, ніж вони налякають мене.

Усі кутки кімнати заставлені різним мотлохом. Коси й лопати, старі й нові труни, шматки надгробків, що відкололися через мороз.

Труп, обмотаний плащем, лежить на низькій лаві. У приміщенні прохолодно, але добре чути запах смерті.

Гробар рукою показав на залізний гак, куди Кардель повісив лампу. Швальбе схилив голову, склав руки й зняковіло переступав з ноги на ногу. Видно було, що він чимось занепокоєний. Вінге запитально глянув на старого:

— Щось іще? Я маю багато роботи й мало часу.

Швальбе втупився у земляну долівку.

— Якщо довго копасш могили, починаєш помічати те, чого не помічають інші. Мертві хоч і не можуть говорити, але мають інші способи висловитися. Цей, що тут лежить... Він розлючений. Я ще такого ніколи не відчував. Від такої люті може каміння на стінах кришитися.

Кардель був вражений гробаревою забобонністю. Він мало був не перехрестився, але рука застигла на півдорозі, коли Мікель побачив скептичний погляд Вінге.

— Ознака мертвого — те, що воно більше не живе. Свідомість покинула тіло, і ніхто не знає, де вона зараз, і нам залишається лиш сподіватися, що в кращому місці від того, яке покинула. А те, що залишилося, не відчуває ні дощу, ні сонця. Не існує більше нічого, що ми могли б зробити і що б йому не сподобалося.

На невдоволеному обличчі Швальбе легко можна було прочитати, що він має купу заперечень. Він хмурить свої густі брови й навіть не думає іти.

— Не можна ховати людину без імені. Тоді дух її не заспокоїться. Може, дасте йому якийсь ім'я, тимчасове, поки дізнаєтеся справжнє?

Вінге якусь мить подумав, і з виразу його обличчя Кардель зрозумів: Сесіл знайшов найшвидший спосіб позбутися гробаря.

— Думаю, і нам буде легше, якщо якийсь його назвемо. Маєш якусь пропозицію, Жане-Мішелю?

Кардель не чекав на таке запитання, тож нічого не відповідав. Гробар тактовно кашлянув.

— Є ж такий звичай, що нехрещеним дають ім'я короля, так?

Карделя аж затрусило. Він ніби виплюнув ім'я, як якусь гідку на смак їжу:

— Густав? Хіба бідолаха мало ще натерпівся?

Швальбе зморщив чоло.

— Тоді, може, якийсь із ваших Карлів? Маєте їх аж дванадцять, є з кого вибрати. Карл по-вашому значить «мужчина», якщо не помиляюся, так що цілком підійде.

Вінге повернувся до Карделя.

— Карл?

Мікель поряд з мерцем дедалі більше поринав у спогади.

— Так. Карл. Карл Юган.

Швальбе усміхнувся їм, показуючи гнилі коричневі зуби.

— Добре. Ну, то доброї ночі вам, і щоб ви все дізналися, що хотіли. Пане Вінге, пане...

— Кардель.

Швальбе ступив крок до дверей, зупинився, повернув голову й через плече докинув:

— Пане Карле Югане.

І пішов між трунами, посміхаючись. Вінге з Карделем залишилися вдвох у світлі лампи. Вінге підняв край покійникового вкривала. Їхнім очам відкрився обрубок стегна десь на долоню довжиною. Сесіл знову повернувся до Карделя.

— Підійди. Скажи, що ти бачиш.

Отак лише обрубок справляє на Карделя тяжче враження, ніж весь труп, як він його запам'ятав. З першого погляду навіть не міг би сказати, чи той шматок — частина людського тіла.

— Обрізана нога? Тут небагато скажеш.

Вінге замислено кивнув. Через його мовчанку Карделеві здалося, що він виставив себе дурнем, і це його розлютило. Здавалося, ця ніч триває вже кілька років, і кінця-краю їй немає. Вінге, не зводячи очей з Карделевого обличчя, показав рукою на його лівий бік.

— Бачу, що й тобі бракує однієї кінцівки.

Кардель завжди намагався приховати свою ваду. Він багато тренувався, щоб інвалідність не впадала у вічі. Здалеку буковий протез дуже схожий на здорову руку, а тримав він його здебільшого за спиною. Якщо не надто розмахувати лівою рукою, звіддалік мало хто помітить, особливо незнайомиць. Особливо вночі. Мікелеві залишилося лише кивнути.

— Мені шкода.

Кардель голосно пирхнув.

— Я прийшов по загублені гроші, а не по співчуття.

— Зважаючи на те, яке бридке тобі ім'я короля Густава, припускаю, що руку ти втратив на війні?

Кардель знову кивнув, після чого Вінґе повів далі:

— Я про це сказав лише тому, що ти, виходить, знаєш про ампутації значно більше за мене. Можеш зробити ласку й ще раз глянути на цей обрубок? Що ти бачиш?

Цього разу Кардель уважніше роздивився ампутовану кінцівку, досі обмазану глиною, хоч тіло вже й помили, і навіть з милом.

І тут йому сяйнуло. Це ж очевидно, як він раніше цього не побачив?

— Це не нова рана. Вона вже затяглася.

Вінґе кивнув на знак згоди.

— Отож. Коли знаходимо тіло в такому стані, одразу припускаємо, що ушкодження стали причиною смерті або вбивця їх завдав, щоб позбутися доказів. Але тут інакше. Я не здивуюся, якщо всі чотири кінцівки такі.

Вінґе показав рукою на інший бік лави, Кардель підійшов, разом вони підняли з трупа накидку і відклали на край. Від покійника пахнуло солодко-кислим смородом смерті, від якого Вінґе затулився хустинкою, а Кардель — рукавом.

У Карла Югана не було ні рук, ні ніг — відрізані майже біля самого тулуба, так близько, як була змога ма-